

MART 2022.

OTPORNI BALKAN

PONOVNO KORIŠĆENJE ODUZETE IMOVINE U DRUŠTVENE SVRHE

SAŠA ĐORĐEVIĆ

OTPORNI BALKAN

Izveštaj je deo serijala „Otporni Balkan“ Globalne inicijative protiv organizovanog kriminala (GI-TOC). Bavi se temama od zajedničkog interesa za organizacije civilnog društva koje se bore protiv organizovanog kriminala. Izveštaj se fokusira na društvenu preraspodelu oduzete imovine stečene kriminalom.

Izveštaj je nastao kao rezultat rada Opservatorije za ilegalne ekonomije u Jugoistočnoj Evropi i Fonda za otpornost GI-TOC-a.

Izveštaj se zasniva na podacima, informacijama i analizama koje su prikupili i podelili akteri civilnog društva na Zapadnom Balkanu. Posebno želimo da se zahvalimo Volteru Kempu na podršci i smernicama; ostalim članovima Opservatorije, posebno Anesi Agović, Aleksandru Srbinovskom i Fatjoni Mejdini na doprinosima i pomoći; i organizacijama civilnog društva koje je Fond za otpornost GI-TOC-a podržao na njihovom iskrenom i konstruktivnom angažovanju tokom celog procesa.

Ova publikacija je objavljena uz finansijsku podršku nemačkog Ministarstva spoljnih poslova. Njen sadržaj je isključiva odgovornost Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) i ne odražava nužno stavove vlade Nemačke.

© 2022 Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove publikacije ne sme se umnožavati ili prenositi u bilo kom obliku ili na bilo koji način bez pisane dozvole

Globalne inicijative.

Naslovna strana: © David Franklin / Alamy Stock Photo; Ivan Aleksić putem Unsplash-a

Sve upite možete uputiti na adresu:

The Global Initiative Against Transnational Organized Crime

Avenue de France 23

Geneva, CH-1202

Switzerland

www.globalinitiative.net

SADRŽAJ

REZIME I PREPORUKE	2
ODUZIMANJE KRIMINALNE DOBITI	5
PONOVNO KORIŠĆENJE IMOVINE U DRUŠTVENE SVRHE	10
PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIRI ZA PONOVNO KORIŠĆENJE IMOVINE U DRUŠTVENE SVRHE	11
KLJUČNE TAČKE U PONOVNOM KORIŠĆENJU ODUZETE IMOVINE U DRUŠTVENE SVRHE I STUDIJE SLUČAJA	15
VRAĆANJE ZAJEDNICI	21
NAPOMENE	22

Ulaz u siguran prostor za maloletne bivše prestupnike pre početka renoviranja u Novom Sadu u Srbiji. Civilno društvo može da koristi oduzetu imovinu u socijalne i društvene svrhe, čak i u lošim uslovima. © Restart

REZIME I PREPORUKE

Ponovno korišćenje oduzete imovine stečene kriminalom otvara mogućnost jačanju otpornosti na organizovani kriminal i izgradnji poverenja između civilnog društva i vlasti šest zemalja Zapadnog Balkana (WB6): Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova,¹ Crne Gore, Severne Makedonije i Srbije. Ovaj izveštaj razmatra praksu ponovnog korišćenja oduzete imovine u društvene svrhe, ulogu civilnog društva u ovom procesu, kao i korisnike te imovine. Takođe razmatra kako se civilno društvo uklapa u postojeće zakonske i institucionalne okvire za ponovno korišćenje oduzete imovine u društvene svrhe te naglašava dobre prakse na Zapadnom Balkanu, posebno u Albaniji i Srbiji, kao i strukturne slabosti.

Istraživanje se nadovezuje na delimično strukturirane intervjue sa aktivistima i stručnjacima civilnog društva, zapažanja izneta u toku dijaloga o otpornosti koji su održani u svim prestonicama zemalja WB6 u periodu između septembra i decembra 2021. godine, zatim na analizu sekundarnih podataka i učešća sa civilnim društvom u radionicama o korišćenju oduzete imovine u dobre svrhe u organizaciji Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS)² i Tehničke podrške organizacijama civilnog društva na Zapadnom Balkanu i u Turskoj (TACSO).³

Ovaj izveštaj nadovezuje se na istraživanje „Snažnije zajedno: Jačanje otpornosti civilnog društva na Zapadnom Balkanu”.⁴ Cilj izveštaja je da podstakne debatu o ponovom korišćenju imovine stečene

kriminalom u društvene svrhe, uz isticanje iskustava organizacija civilnog društva (OCD), kao i proširenje i unapređenje ove prakse na Zapadnom Balkanu.

Glavni nalazi i preporuke su sledeći:

- Ponovno korišćenje oduzete imovine u društvene svrhe se mora sveobuhvatnije razmatrati, promovisati i praktikovati na Zapadnom Balkanu kao jedan od načina da se pokaže da se kriminal ne isplati i za generisanje resursa čiji je cilj podrška žrtvama kriminala i izgradnja otpornosti na organizovani kriminal.
- Trebalo bi oduzetu imovinu spremnije iskoristiti da se žrtvama kriminala pruži nadoknada i podrška, kao što je to slučaj u Srbiji, gde je Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima dobio na korišćenje oduzeti objekat kao sigurnu kuću za žrtve trgovine ljudima.
- Mogućnost ponovnog korišćenja oduzete imovine u društvene svrhe bi trebalo promovisati kako bi civilno društvo bilo upoznato sa načinima podnošenja zahteva za pristup tim sredstvima ili fondovima. Postupci kojima se uređuje raspolaganje oduzetom imovinom stečenom kriminalom treba da budu transparentniji i pristupačniji tako što bi u najmanju ruku trebalo obezbediti opis imovine koja se daje na raspolaganje, njena lokacija i stanje, uz definisanje kontakt tačke u nadležnoj vladinoj agenciji.
- Državni organi i civilno društvo moraju da rade zajedno kako bi se osigurala transparentnost postupaka u vezi sa oduzetom imovinom i njenim efektivnim upravljanjem, na primer putem javno dostupnog veb portala, kao što je Confiscati bene 2.0,⁵ i korišćenjem dobrih praksi i lekcija naučenih u Albaniji i zemljama Evropske unije (EU) (kao što su Estonija, Italija i Rumunija).
- Ponovno korišćenje imovine u društvene svrhe zahteva pouzdanu saradnju između vlada i civilnog društva radi prepoznavanja potreba i mogućnosti, i kako bi se obezbedila transparentnost i odgovornost prilikom odobravanja korišćenja oduzete imovine. Diskusije o tome koja sredstva su dostupna i kako se mogu koristiti bi mogle da posluže izgradnji poverenja između civilnog društva i vlade i povećanje resursa države za pružanje podrške radu OCD-a (pre svega kao davaocima

Vlade i civilno društvo moraju da rade zajedno kako bi se osigurala transparentnost postupaka u vezi sa oduzetom imovinom i njenim efektivnim upravljanjem.

**Civilno društvo
bi trebalo da
učestvuje u
praćenju i proceni
uticaja ponovnog
korišćenja
oduzete imovine u
društvene svrhe.**

usluga koji dopunjuju ili upotpunjuju aktivnosti vlasti).

- Civilno društvo i agencije za upravljanje oduzetom imovinom moraju da stvaraju i osnažuju lokalne zajednice da se staraju o oduzetoj imovini.
- Inicijative koje se sprovode korišćenjem oduzete imovine treba razmotriti u kontekstu promovisanja održivih malih i srednjih preduzeća, preduzetništva, obuke za rad i razvoja zajednice, što može koristiti celoj zajednici na održiv način.
- Projekat pod nazivom „Korišćenje oduzete imovine za društveno eksperimentisanje (CAUSE)” koji je finansirala EU, a koji se dobro pokazao u Albaniji, mogao bi se ponoviti i u drugim zemljama WB6.
- Civilno društvo bi trebalo da učestvuje u praćenju i proceni uticaja ponovnog korišćenja oduzete imovine u društvene svrhe.
- Privatni sektor (naročito banke i računovodstvene agencije), kao i organizacije koje poseduju relevantna znanja, kao što su Kancelarija Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal i OEBS, trebalo bi da pomognu vladama WB6 da ojačaju svoje kapacitete za oduzimanje imovine i da sarađuju sa organizacijama civilnog društva sa ciljem da pomognu u ponovnom korišćenju tih resursa u zajednici.
- Inicijative i organizacije kao što su Balkanska međuagencijska mreža za upravljanje imovinom i OEBS trebalo bi da sarađuju i sa vladinim agencijama i sa organizacijama civilnog društva na unapređenju prakse vraćanja oduzete imovine na korišćenje u društvene svrhe kako bi se ojačala otpornost protiv organizovanog kriminala.
- Simbolički i psihološki efekat ponovnog korišćenja oduzete imovine u društvene svrhe treba istaći i to davanjem primera kako vraćanje nekretnina, preduzeća ili zelenih površina zajednicama pogođenim organizovanim kriminalom nema za posledicu samo preusmeravanje prihoda iz kriminala u javno korišćenje, već istovremeno podriva sliku o licima koja se bave kriminalom i korupcijom kao bogatim i nedodirljivim. Takođe pokazuje da se kriminal ne isplati.

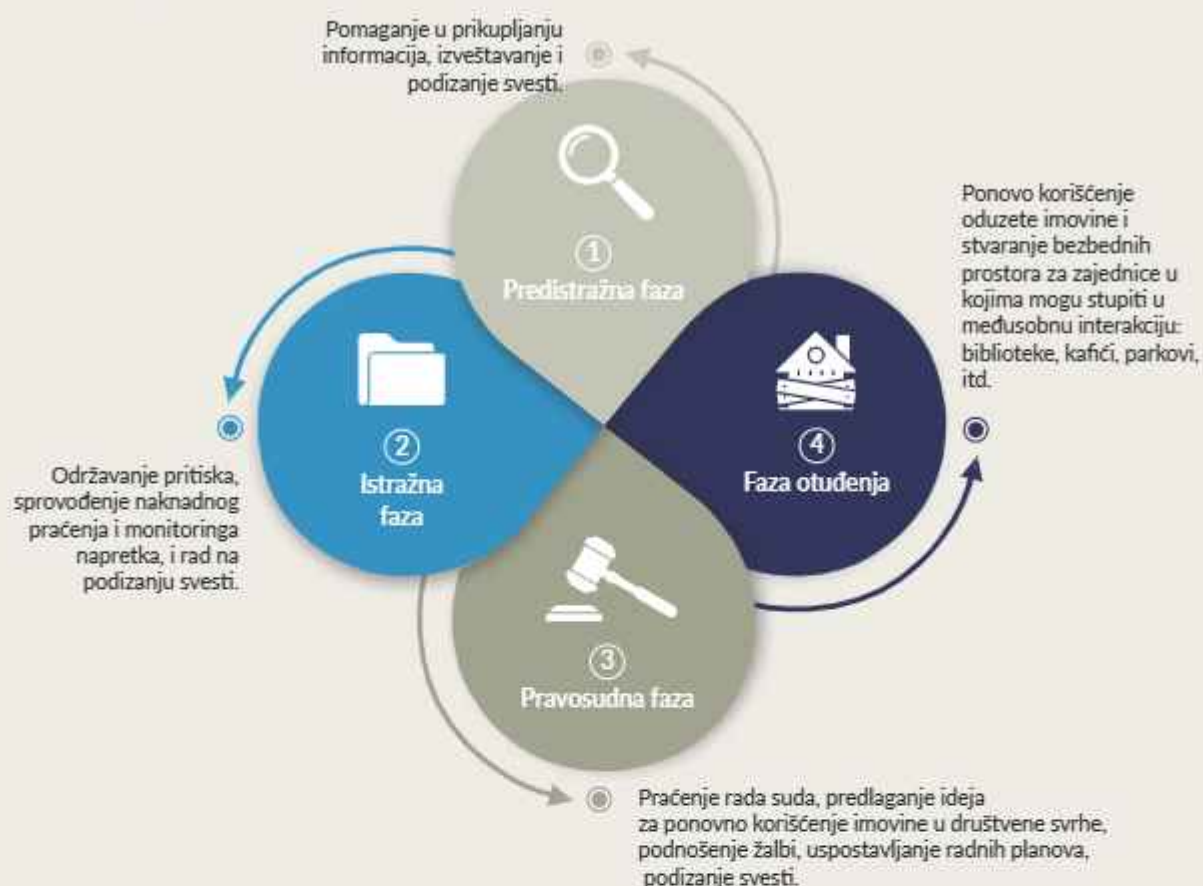

KinFolk Coffee Library u Draču, u Albaniji je oduzeta kriminalna imovina koja se sada koristi za pripremu hrane i kao multikulturalni društveni centar. © KinFolk Coffee Library putem Facebook-a

ODUZIMANJE KRMINALNE DOBITI

Idealan model kriminalnog ponašanja ima optimalan balans niskog rizika i velike nagrade. Oduzimanje prihoda od kriminalnih aktivnosti kroz povraćaj imovine ne bi značajno uvećao rizik od izvršenja krivičnih dela ali bi istovremeno smanjilo potencijalnu dobit koju je izvršilac stekao. Time zločin postaje manje unosan, a samim tim i manje privlačan. Organizacije civilnog društva na Zapadnom Balkanu često su razočarane time što vide kriminalce i korumpirane političare kako profitiraju od nezakonitih aktivnosti i pritom uspevaju da zadrže svoju nezakonito stečenu dobit. Oni takođe ističu problem nedovoljnih sredstava potrebnih za obavljanje njihovog rada i pomoći u pružanju podrške svojim zajednicama. Oduzimanje dobiti stečene krivičnim delima i korišćenje istih za finansiranje projekata u zajednici pomaže u rešavanju oba problema istovremeno.

Oduzimanje i ponovno korišćenje imovine nije jednostavan postupak. U širem smislu, to je proces od četiri faze (videti sliku 1). U prvoj, predistražnoj fazi, istražitelji prikupljaju podatke o prihodu od kriminala. U drugoj fazi utvrđuje se vlasništvo kroz finansijske provere i pripremu predmeta za treću, sudsku fazu, u kojoj se okrivljeno lice ili osuđuje ili oslobađa, a donosi se i odluka o oduzimanju. U četvrtoj fazi, država raspolaže oduzetom imovinom, uključujući i davanje iste na dalje korišćenje u društvene svrhe.⁴

SLIKA 1 Uloga civilnog društva u četiri faze postupka oduzimanja i ponovnog korišćenja imovine.

Logika koja se nalazi u pozadini oduzimanja imovine je činjenica da su organizovane kriminalne grupe motivisane profitom. One trguju robom koja je zabranjena zakonom, kao što su droga i oružje, ili švercuju robu kao što su gorivo, hrana ili ljudi. Prihodi se obično peru kroz nekretnine ili preduzeća, premeštaju se u inostranstvo ili pretvaraju u gotovinu, kriptovalute ili robu visoke vrednosti, kao što su automobili, jahte, umetnička dela, nakit i slično. Vrednost ove imovine je daleko veća od budžeta većine OCD, pa čak i nekih lokalnih vlada. Na primer, vrednost oduzetog vozila u vrednosti od 15.000 evra uporediva je sa vrednošću bespovratnih sredstava dobijenih za projekat nevladine organizacije, dok bi poslovni prostor ili luksuzan stan mogao da pokrije troškove budžeta koji opština srednje veličine (kao što je Peć na Kosovu) izdvaja za kulturu, omladinu i sport u jednoj godini (500.000 evra).⁷ S obzirom na obim vrednosti takvih ulaganja, čak i vrlo skromno korišćenje oduzete imovine je očigledno od velike koristi za zajednice širom Zapadnog Balkana.

Globalni indeks organizovanog kriminala za 2021. godinu pokazuje da se četiri zemlje WB6 (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija) nalaze među prvih deset evropskih zemalja sa najvišom stopom organizovanog kriminala. Štaviše, obim, razmere i uticaj sive ekonomije u ove četiri zemlje iznad su globalnog proseka.⁸ To znači da postoji značajan broj kriminalaca koji radi ili potiče iz zemalja WB6 i zarađuje mnogo novca. Ipak, oduzima se vrlo mali broj imovine stečene kriminalnim aktivnostima. Ovo se delom može pripisati slaboj otpornosti zemalja WB6, koja je posledica slabih ili kompromitovanih krivično-pravnih sistema te slabe transparentnosti i odgovornosti vlada. Naime, 92% građana na Zapadnom Balkanu smatra da je težak, organizovan i finansijski kriminal najhitniji bezbednosni izazov koji region treba da reši.⁹

Konfiskacija i oduzimanje imovine su osnovni deo međunarodnih pravnih instrumenata koji se koriste za borbu protiv kriminala, kao što su Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije. Uz to, EU podstiče sprovođenje mera koje omogućavaju da se konfiskovana imovina koristi za potrebe javnog interesa ili u društvene svrhe.¹⁰ Uprkos neobavezujućoj prirodi Direktive EU o ponovnom korišćenju u društvene svrhe iz 2014. godine, 19 od 27 država članica poseduju konkretnu zakonsku regulativu o oduzimanju imovine za potrebe javnog interesa ili u društvene svrhe,¹¹ što može biti podsticaj vladama i parlamentima WB6. U svojim aktivnostima, OEBS posebno naglašava značaj ponovnog korišćenja oduzete imovine u društvene svrhe, naročito u jugoistočnoj Evropi.

Sve zemlje WB6 usvojile su zakone o oduzimanju imovine i raspolažu finansijskim obaveštajnim jedinicama ili specijalizovanim jedinicama za borbu protiv pranja novca koje imaju ovlašćenja i veštine neophodne za oduzimanje prihoda od kriminalnih aktivnosti. Sa izuzetkom Bosne i Hercegovine na nivou države,¹² sve zemlje u regionu su donele nacionalne zakone koji omogućavaju oduzimanje imovine koja pripada osuđenom licu u slučaju kada krivično delo može imati za posledicu ekonomsku korist po izvršioca i/ili kada okolnosti slučaja ukazuju na to da je imovina proistekla iz kriminalnih aktivnosti. Takođe, formirale su nacionalna tela ovlašćena da upravljaju oduzetom imovinom i objavljuju statističke podatke o oduzimanju gotovine i druge imovine. Ovi pravni okviri su sažeti na slici 2.

U Albaniji postoji zakon (po uzoru na najbolje prakse u Italiji poznate kao Zakon Rognoni-La Torre iz 1982. godine) koji teret dokazivanja sa tužilaštva prebacuje na optuženog i omogućava vlastima da preduzimaju radnje ne samo protiv počinilaca krivičnih dela već i protiv imovine stečene kriminalnim aktivnostima.¹³ Crna Gora priprema amandmane za unapređivanje svog zakona o oduzimanju prihoda od krivičnih dela, sa fokusom na rano pokretanje finansijskih istraga, kao i na jaču saradnju i koordinaciju između institucija.¹⁴ Međutim, civilno društvo i tužilaštvo u Crnoj Gori su upozorili na manjak institucionalnih kapaciteta za realizaciju novih predloga i zatražili dodatne konsultacije.¹⁵

		ALBANIA	BOSNA I HERCEGOVINA	KOSOVO	CRNA GORA	SEVERNA MAKEDONIJA	SRBIJA
ZAKONODAVSTVO	Usvojen poseban zakon o oduzimanju imovine stečene kriminalom						
	Postoje posebne odredbe o oduzimanju imovine u zakonskom okviru za borbu protiv organizovanog kriminala						
	Zakonodavstvo predviđa prošireno oduzimanje (prihoda od kriminalnih aktivnosti)						
	Zakonodavstvo omogućava vladi da ponovo koristi oduzetu imovinu						
	Zakonodavstvo predviđa ponovno korišćenje oduzete imovine u društvene svrhe						
	Formirano nacionalno telo za upravljanje oduzetom imovinom		 (samo na nivou entiteta)				
IMPLEMENTACIJA	Oduzima se imovina stečena kriminalom						
	Postoji praksa proširenog oduzimanja imovine						
	Vlada koristi oduzetu imovinu						
	Oduzeta imovina se koristi u društvene svrhe						
		Usvojen zakon	Zakon se sprovodi	Nije usvojen/ne sprovodi se			

SLIKA 2 Oduzimanje imovine stečene kriminalom na Zapadnom Balkanu

Izvor: Na osnovu dostupnih informacija o važećim zakonima o oduzimanju imovine u svakoj zemlji i pregled izveštaja o njihovom sprovođenju.

Ipak, uprkos postojanju neophodnih zakona i institucija, u mnogim zemljama Zapadnog Balkana, postupci u kaznenom pravosuđu – od prvog otkrivanja krivičnog dela do pravosnažne presude i oduzimanja imovine – spori su i mogu potrajati i do nekoliko godina. Finansijske istrage se ne sprovode uvek u koordinaciji sa krivičnim istragama. Čak i u slučaju uspešno sprovednog krivičnog gonjenja, vrlo malo ili nimalo imovine biva oduzeto uz vrlo malo informacija o imovini koja je oduzeta.¹⁴

Situacija u Severnoj Makedoniji ilustruje širi trend koji preovlađuje u regionu. U periodu od 2010. do 2019. godine, od 2.496 praćenih krivičnih predmeta, pred Odeljenje za krivično gonjenje organizovanog kriminala i korupcije u Osnovnom sudu (sada Krivični sud) u Skoplju izneto je samo 670 predmeta. Od ovih 670 slučajeva, imovina je konfiskovana u samo 36 slučajeva.¹⁵ Prema studiji iz 2019. godine Koalicije za pravedna suđenja sa sedištem u Skoplju, sudovi su u periodu između 2015. i 2019. godine naložili oduzimanje imovine kod samo 1% svih osuđenih kriminalaca.¹⁶ Kao posledica toga, kriminalci odsluže svoje kazne, a zatim se vraćaju svom plenu, ili dolazi do propadanja vrednosti njihove imovine u skladištima pa je posle nekoliko godina takva imovina od male koristi i njima i društvu.

I zaista, relativno je mali broj imovine koja se oduzima u zemljama WB6. Vrednost preliminarno oduzete imovine tokom 2020. godine procenjena je na 19 miliona evra na Kosovu, 11,5 miliona¹⁷ evra u Bosni i Hercegovini²⁰ i 4,7 miliona evra u Albaniji.²¹ U periodu od 2015. do 2019. godine, u Severnoj Makedoniji je oduzeta imovina u vrednosti od oko 9 miliona evra.²² Ovi brojevi pokazuju da su, paradoksalno, dve zemlje – Bosna i Hercegovina i Kosovo – koje su najmanje opremljene da se bave korišćenjem imovine u društvene svrhe, oduzele najviše prihoda od kriminanih aktivnosti. U Srbiji su sudovi prihvatili dva zahteva za trajno oduzimanje imovine protiv četiri osobe,²³ dok je u Crnoj Gori doneto 12 rešenja o privremenom oduzimanju imovine, što obuhvata i nepokretnosti, vozila, obveznice i novac.²⁴

Organi krivičnog pravosuđa zapadnog Balkana trebalo bi da unaprede učinak u zapleni i oduzimanju imovine stečene krivičnim delima.

Mladi koriste kulturni centar u Nišu u Srbiji kao pozorište za izvođenje predstave o zelenašenju i izgradnji otpornosti među mladima. © Protecta putem Facebook-a

PONOVNO KORIŠĆENJE IMOVINE U DRUŠTVENE SVRHE

U većini slučajeva imovinu stečenu kriminalom oduzima država, a vrednost se prenosi u javnu kasu. Imovina se koristi i za pružanje podrške lokalnim projektima, što je i u fokusu ovog izveštaja. Direktno ponovno korišćenje imovine u društvene svrhe predstavlja proces kojim vlasti daju oduzetu imovinu na javno korišćenje – primer je pretvaranje kuće koja je bila bivše vlasništvo kriminalca u igralište ili vrtić na zahtev korisnika koji ispunjavaju uslove, uključujući OCD ili organe vlasti. Ova praksa je česta u Italiji od sredine devedesetih godina prošlog veka.

Nasuprot, indirektno ponovno korišćenje imovine predstavlja slučaj kada se prihodi od kriminalnih aktivnosti putem specijalnih fondova koriste za nadoknadu štete žrtvama zločina, ulaganje u prevenciju kriminala, projekte lečenja od zavisnosti ili za podršku sprovođenju zakona.²⁵

Propisi omogućavaju ponovno korišćenje oduzete imovine u društvene svrhe u svim zemljama WB6, sa izuzetkom Kosova. Najrobusniji pravni okvir je u Albaniji, gde se primenjuje indirektno ponovno korišćenje – uspostavljen je poseban fond za prevenciju kriminala iz koga se novac od oduzete imovine može koristiti za sprečavanje kriminala i projekte pravnog obrazovanja na nivou države i lokalnih zajednica.²⁶ U Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji prioritet je prodaja oduzete imovine. Na primer, agencija za upravljanje imovinom može objaviti ponudu za davanje u zakup ili prodaju nepokretnosti koja se zatim dodeljuje najvišem ponuđaču. Ako se ovaj proces ne završi u roku od

godinu dana, postoji opcija da se imovina donira u humanitarne svrhe ili da se poveri zvaničnom organu radi njenog ponovnog korišćenja.²⁷ U Severnoj Makedoniji, organ upravljanja imovinom može civilnom društvu preusmeriti hranu, odeću i pića koja su zaplenjena (na primer, zato što je roba prodavana na crnom tržištu ili je prokrijumčarena ili falsifikovana).²⁸

Ponovno korišćenje imovine u društvene svrhe nije bez izazova. U nekim slučajevima, javljaju se pretnje ili problemi od bivših vlasnika imovine. Međutim, međusobno povezivanje svih zainteresovanih strana, uključujući i lokalnu zajednicu, može pomoći da se osigura uspešan ishod. Kao administratori takve državne imovine, agencije su u obavezi da pruže svoju podršku tokom celog procesa.²⁹

PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIRI ZA PONOVO KORIŠĆENJE IMOVINE U DRUŠTVENE SVRHE

Organizacije civilnog društva imaju ključnu ulogu u ponovnom korišćenju oduzete imovine u društvene svrhe. Kao prvo, OCD mogu da privuku veću pažnju na tu praksu, podstičući vlade da oduzimanje imovine i njeno ponovno korišćenje u društvene svrhe postave kao prioritet, na primer kao deo svojih anti-korupcijskih strategija. Mogu da se zalažu za donošenje zakona koji regulišu oduzimanje imovine, da se postaraju da taj zakon predviđa da se imovine stečena krivičnim delima ponovo koristi u društvene svrhe i traže reforme institucija i politika.

Civilno društvo može da podrži pravne izmene i promoviše zakonske procedure za upravljanje imovinom. Na primer, srpsko udruženje tužilaca predložilo je precizniji sudski nalog koji se odnosi na imovinu, kojim se vlasništvo nad imovinom koja proizilazi iz kriminalne aktivnosti prenosi na državu.³⁰ Istovremeno, nevladina organizacija MANS koja se bavi korupcijom i organizovanim kriminalom u Crnoj Gori, objavila je skup pravnih preporuka o oduzimanju imovine u odsustvu osude počionica krivičnog dela ili građanskopravnog oduzimanja imovine.³¹

Pored toga, civilno društvo može da ima funkciju posmatrača kroz eksterno

**Civilno društvo
može da podrži
pravne izmene
i promoviše
zakonske procedure
za upravljanje
imovinom.**

praćenje i procenu procesa upravljanja imovinom,³² kao što je *Transparency International* radio u Bosni i Hercegovini.³³ Time se obezbeđuje da se podaci o trajno oduzetoj imovini prikupljaju i stavljaju na raspolaganje javnosti. Ova vrsta monitoringa je važna, jer kada je reč o ponovnom korišćenju imovine u društvene svrhe, najveći izazovi u zemljama WB6 su obezbeđivanje transparentnosti o oduzetoj imovini, naročito onoj koja je trajno oduzeta, time što bi u najmanju ruku trebalo obezbediti opis imovine, njenu lokaciju i stanje. Organizacije civilnog društva iz Srbije iz Srbije izveštavaju da trenutno nemaju pristup ovim informacijama.

Efektivno, efikasno i transparentno upravljanje imovinom koja je oduzeta kriminalcima od ključnog je značaja za očuvanje integriteta i poverenja javnosti u proces. Dobra praksa (na primer iz Estonije ili Rumunije) u tom pogledu je vođenje javno dostupnih spiskova (na primer na veb-sajtu) dobara koja su raspoloživa za ponovno korišćenje u društvene svrhe i omogućavanje korisnicima koji ispunjavaju uslove da se prijave za njihovo korišćenje.³⁴ Nasuprot tome, integritet može biti narušen usled nedostatka transparentnosti: istrage sprovedene u italijanskom gradu Palermu nedavno su razotkrile korupciju u pravosuđu koja se odnosi na upravljanje oduzetom imovinom.³⁵

Konfiskovana kuća od kriminalaca u blizini Novog Sada u Srbiji koristi se kao dom za osobe sa autizmom.
© Radio Slobodna Evropa

Civilno društvo može da sarađuje sa vladama na razmatranju strateških programa pre nego na jednokratnim aktivnostima, kako bi se osiguralo da se oduzeta imovina koristi u društvene svrhe na održiv način. Ipak, najbolje prakse i intervjui sa ekspertima pokazuju da mora biti ispunjeno nekoliko zahteva pre nego što se civilno društvo može uključiti u proces ponovnog korišćenja oduzete imovine u društvene svrhe.⁹⁶ Preduslovi koje civilno društvo mora da ispuni za korišćenje oduzete imovine obuhvataju sledeće:

- Oduzimanje imovine je cilj vladine politike koji obuhvata veliki broj zainteresovanih strana, uključujući civilno društvo.
- Subjekt koji upravlja oduzetom imovinom treba da bude operativan.
- Institucije koje oduzimaju pokretnu imovinu, nekretnine i korporativnu imovinu od kriminalaca, moraju biti u mogućnosti da ih ponovo stave na raspolaganje u društvene svrhe.
- Propisi bi trebalo da predviđaju mogućnost da se imovina stečena kriminalom nakon oduzimanja može koristiti u dobre svrhe.

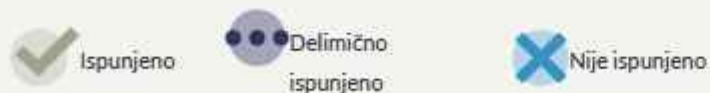
Da bi organizacije civilnog društva imale više mogućnosti da učestvuju u korišćenju oduzete imovine, korisno je sledeće:

- Ponovno korišćenje oduzete imovine u društvene svrhe predstavlja jedan od ciljeva vladine politike.
- Organizacije civilnog društva na nacionalnom nivou se neprestano zalažu za oduzimanje imovine stečene krivičnim delima i njihovo korišćenje u društvene svrhe.
- Podaci o trajno oduzetoj imovini stečenoj krivičnim delima prikupljaju se i stavljaju na raspolaganje na transparentan način koji omogućava ljudima i OCD da te podatke pretražuju, istražuju, povezuju, preuzimaju i ponovo koriste.
- Uspostavljanje i primena operativnih procedura za angažovanje organizacija civilnog društva.

Slika 3 daje pregled trenutne situacije u zemljama WB6 u vezi sa ulogom civilnog društva i ponovnim korišćenjem oduzete imovine u društvene svrhe. Ona pokazuje kako zemlje u regionu u velikoj meri ispunjavaju minimalne zahteve. Međutim, s primetnim izuzetkom Albanije, koja ima relativno napredan pristup, ima prostora za napredak. Naime, slika prikazuje da je malo transparentnosti u vezi sa zaplenjenom imovinom i da su postupci za angažovanje sektora civilnog društva ili nejasni ili nepostojeći i ukazuje na to da ovim oblastima treba da se posveti pažnja kao prioritetima.

Ponovno korišćenje oduzete imovine u društvene svrhe trebalo bi da bude jedan od ciljeva vlada na Zapadnom Balkanu.

USLOV	ALBANIJA	BOŠNA I HERCEGOVINA	KOSOVO	SEVERNA MAKEDONIJA	CRNA GORA	SRBIJA
MINIMUM						
Oduzimanje imovine je cilj javne politike						
Funkcionalni organi za oduzimanje imovine						
Imovina od kriminalnih aktivnosti se oduzima						
Zakon predviđa ponovno korišćenje imovine stečene krivičnim delima u društvene svrhe						
NAPREDNO						
Ponovno korišćenje imovine u društvene svrhe je cilj javne politike						
Ponovno korišćenje imovine u društvene svrhe se kontinuirano zagovara						
Podaci o zaplenjenoj imovini su transparentni						
Procedura za angažovanje organizacija civilnog društva						

SLIKA 3 Ispunjenje zahteva za uključivanje civilnog društva u ponovno korišćenje oduzete imovine u društvene svrhe u WB6.

Izvor: Na osnovu dostupnih informacija o važećim zakonima o oduzimanju imovine u svakoj zemlji i pregled izveštaja o njihovom sprovođenju.

KLJUČNE TAČKE U PONOVNOM KORIŠĆENJU ODUZETE IMOVINE U DRUŠTVENE SVRHE I STUDIJE SLUČAJA

Kako OCD mogu da realizuju direktno ili indirektno ponovno korišćenje oduzete imovine? U Italiji, gde su mreže civilnog društva kao što je Libera bile pioniri u ovoj oblasti, imovina se koristi za finansiranje kampanja podizanja svesti javnosti o kriminalu i korupciji; finansiranje osnivanja malih preduzeća; davanje podrške grupama i aktivnostima koje okupljaju mlade; pružanje socijalnih usluga (na primer korisnicima droga); i promovisanje obnove lokalnih zajednica.⁹⁷

Od 2004. godine, jedna italijanska organizacija civilnog društva, Al di là dei Sogni, koristi zemlju oduzetu od mafije za organsku poljoprivredu u mestu Sesa Aurunka na jugu Italije. Cilj ovog projekta je formiranje održivog modela socijalne poljoprivrede kroz obuku i zapošljavanje ugroženih i marginalizovanih grupa i uključivanje lokalne zajednice u kampanje podizanja svesti.⁹⁸ Još jedna OCD, Comitato don Peppe Diana, vodi projekat koji obezbeđuje „laboratoriju“ za mlade ljude gde uče o društvenim inovacijama unutar imovine koja je oduzeta mafiji.⁹⁹

Ponovno korišćenje imovine u društvene svrhe je možda novija pojava u zemljama WB6 nego u drugim delovima sveta, ali već postoje neki dobri primeri, a to se posebno može videti u Srbiji i Albaniji. Na slici 4 prikazan je vremenski okvir nekih važnijih događaja i aktivnosti u regionu.

Bivši noćni klub u Fjeru u Albaniji dobio je novu namenu; sada je pekara KeBuono. © Partners Albania putem YouTube-a

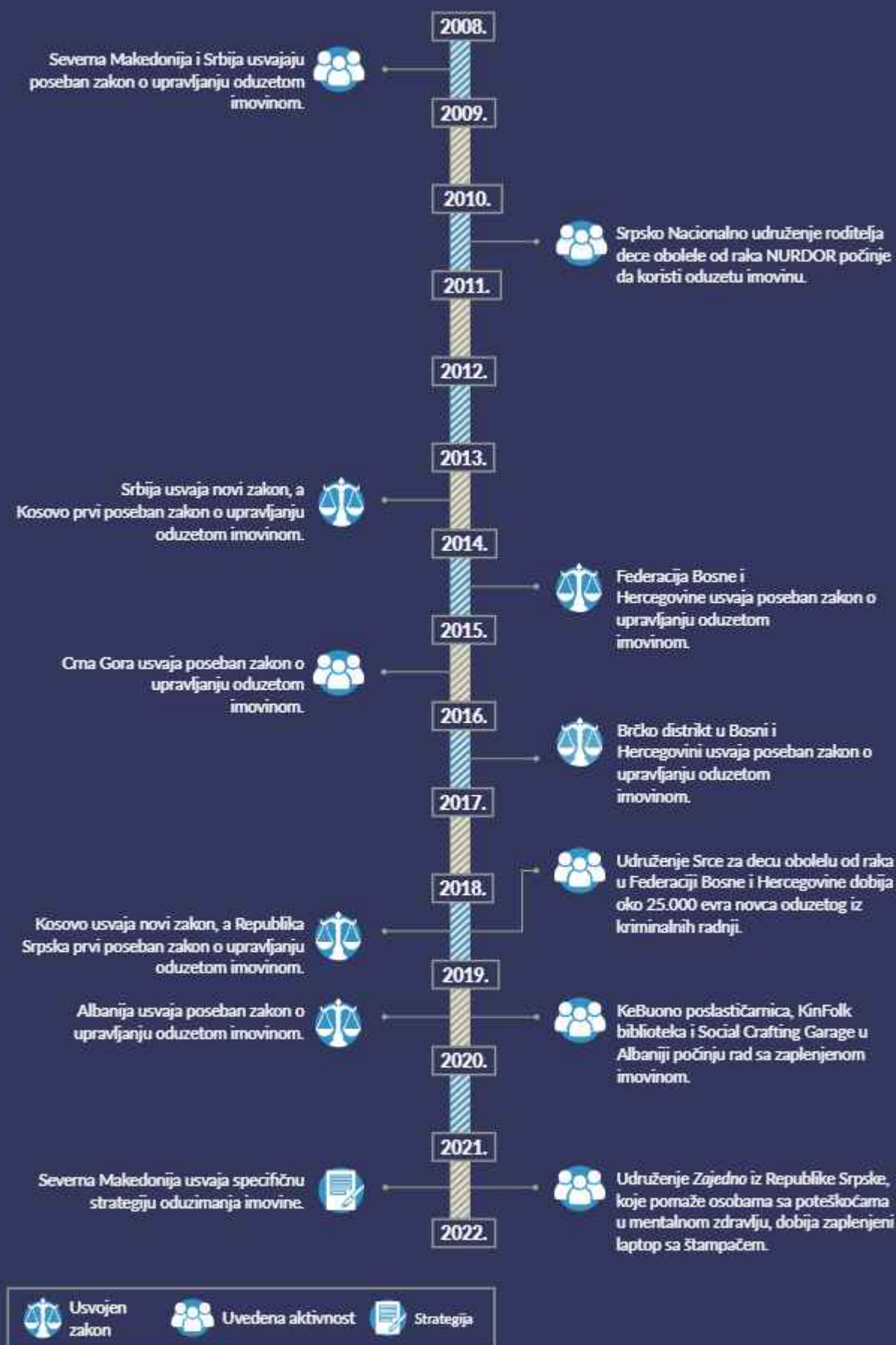

**Projekat vredan
oko 450.000
evra pomogao je
uspostavljanju
dobrog modela za
održivo korišćenje
imovine oduzete
od organizovanog
kriminala u korist
zajednice.**

U Srbiji je 2009. godine usvojen Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela i promovisan kao inovativan i efikasan alat protiv organizovanog kriminala.⁴⁰ Istovremeno, aktivisti civilnog društva počeli su da razgovaraju o svojoj ulozi u oduzimanju imovine i njenom ponovnom korišćenju u društvene svrhe uz podršku mreže civilnog društva za borbu protiv kriminala FLARE (eng. Freedom, Legality and Rights in Europe). U 2010. godini, FLARE mreža je otvorila regionalnu kancelariju u Srbiji,⁴¹ dok je njena članica PROTECTA održala konferencije o ponovnom korišćenju oduzete imovine u društvene svrhe uz podršku Misije OEBS-a u Srbiji. U avgustu 2011. godine pokrenuta je mreža civilnog društva „Antikriminalna akcija“ (ACRIMA). Reč je o prvoj mreži u Srbiji koja je stvorena za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i korupciji i za reafirmaciju principa zakonitosti. Uprkos obećavajućem početku, nedostatak podrške donatora u kombinaciji sa političkim promenama u 2012. godini koje su nepovoljno uticale na saradnju između direkcije odgovorne za oduzetu imovinu i civilnog društva na kraju je doveo do prestanka aktivnosti.⁴² ACRIMA je takođe prestala sa radom.

Međutim, druge organizacije u Srbiji, poput Nacionalnog udruženja roditelja dece obolele od raka (NURDOR), bile su uspešnije. Cilj NURDOR-a bio je osnivanje centra za lečenje u Novom Sadu u Srbiji, gde bi deca obolela od raka mogla da borave sa svojim porodicama dok dobijaju terapiju. Dobijanje oduzete kuće nije bio lak zadatak, a vlasti su u početku odbacile tu ideju. Ipak, upornost inicijatorke, Jolande Koror, isplatila se kada je NURDOR-u ustupljena oduzeta kuća koja je ranije pripadala Darku Šariću, osuđenom za krijumčarenje droge.⁴³

Albansko civilno društvo takođe je pokrenulo debatu o ponovnom korišćenju oduzete imovine u društvene svrhe. Organizacija civilnog društva Partneri Albanije za promene i razvoj bila je pokretačka snaga koja se zalagala za ponovno korišćenje oduzete imovine i njenu transformaciju u prostore koji se koriste u društvene, kulturne i rehabilitacione svrhe.⁴⁴ Organizacija Partneri Albanije organizovala je radionice za civilno društvo u pet gradova.⁴⁵ One su održane u okviru projekta CAUSE finansiranog od strane EU, a koji su Partneri Albanije realizovali zajedno sa dve italijanske organizacije civilnog društva, *Project Ahead* i *Comitato Don Peppe Diana*, u periodu od 2016. do 2020. godine. Ovaj projekat, u vrednosti od oko 450.000 evra, pomogao je uspostavljanju dobrog modela za održivo korišćenje imovine oduzete od organizovanog kriminala u korist zajednice, koji bi mogao da se ponovi na drugim mestima.

SLIKA 4 Vremenski raspored ključnih momenata vezanih za oduzimanje imovine i njeno ponovno korišćenje u društvene svrhe na Zapadnom Balkanu.

Uz podršku projekta CAUSE, u Albaniji su 2018. godine osnovana tri socijalna preduzeća.⁴⁶ Jedna je pekara *KeBuono* u Fjeru, koja je osnovana u objektu koji je oduzet od organizovanog kriminala. Pored prehrambenih proizvoda, ova pekara promoviše kulturu zakonitosti i nenasilja u zajednici, sa posebnim fokusom na bivše zatvorenike i njihove porodice. Takođe nudi kurseve stručne obuke i aktivnosti za mlade. Oko 75% osoblja čine ljudi koji su bili ugroženi ili žrtve zločina, posebno mladi i žene.⁴⁷ Kao što je objasnila Anisa Ksaka, zaposlena u pekari *KeBuono*, to mesto je postalo svojevrsni „most“ za potrebe zajednice. Mesto koje je nekada služilo za kriminalne aktivnosti sve više postaje svetionik iskupljenja za lokalnu zajednicu.⁴⁸ Pravi izazov, rekla je Ksaka, „jeste da zajednicu upoznamo sa našim preduzećem kao modelom kako zajednica treba da preuzme nekretnine koje su pripadale organizovanom kriminalu i da ih koristi u dobre svrhe.“

Kafić i biblioteka u Draču, *KinFolk Coffee Library*, osnovana je na drugoj oduzetoj imovini u Albaniji. Ovaj kafić takođe služi kao multikulturalni centar koji nudi obuku, kurseve glume, grupe za diskusiju, časove šaha i jezika, kao i letnje i zimske škole. Tokom 2019. i 2020. godine, preko 150 mladih učestvovalo je u obrazovnim, umetničkim i kulturnim aktivnostima u ovoj biblioteci.⁴⁹ Ovaj projekat je usmeren na mlade koji su izloženi riziku od maloletničke delikvencije kako bi ih angažovali u društvene i kulturne aktivnosti koje predstavljaju alternativu nezakonitim aktivnostima i kriminalnom životu. Kada je biblioteka prvi put otvorena, postojali su izazovi u vezi sa bivšim vlasnicima i stanarima zgrade u kojoj se nalazila oduzeta imovina. Na kraju je sve ispalo dobro i za biblioteku i stanare. Prema rečima rukovodioca projekta, „kada su videli naš napredak, postali su redovne mušterije“.⁵⁰

Treće albansko socijalno preduzeće koje je osnovano u okviru projekta CAUSE je Garaža za društveno zanatstvo (eng. Social Crafting Garage). Ova zanatska radionica, u prostorijama oduzete imovine, koristi prirodno kamenje sa plaža Sarande za upotrebu u ručno izrađenim predmetima koji se oslanjaju na lokalno kulturno nasleđe. Osam žena i devojčica, koje su bile žrtve organizovanog kriminala ili nasilja u porodici ili izložene takvom riziku, zaposlene su nakon obuke o izradi predmeta korišćenjem kamenja. Ova zanatska garaža pruža platformu za društvene aktivnosti i integraciju.⁵¹

Treba i napomenuti da su u poslednja dva slučaja OCD koje su osnovale socijalna preduzeća u početku nailazile na probleme sa porodicama prethodnih vlasnika. Tenzije su ublažene kroz dijalog. Međutim, pitanja bezbednosnog rizika i interakcija sa prethodnim vlasnicima imovine zaslužuju pažnju državnih agencija odgovornih za raspolaganje oduzetom imovinom.

U oktobru 2021. godine u Albaniji je otvoreno četvrto socijalno preduzeće u okviru projekta koji su podržale Italijanska agencija za razvoj i saradnju i OEBS. Kompanija pod nazivom *My Craft Tradition*, sa sedištem u Elbasanu, obučava ranjive žene u zajednici i otvara radna mesta kroz korišćenje razboja za proizvodnju tradicionalnih tepiha.

U Albaniji se oduzeta imovina koristi za pružanje podrške smanjenju štete po korisnike narkotika, žrtve trgovine ljudima, kao i mladih i žena.⁵² U nekoliko slučajeva, oduzeta vozila su čak pretvorena u mobilne biblioteke.⁵³

Projekat CAUSE takođe je pomagao albanskoj Agenciji za upravljanje zaplenjenom i oduzetom imovinom u pripremi procedure za ponovno korišćenje i praćenje oduzete imovine poverene civilnom društvu.⁵⁴ Ova agencija je u decembru 2020. godine objavila prvi poziv civilnom društvu da se prijavi za projekte koji će se finansirati iz posebnog fonda za prevenciju kriminala.⁵⁵ U novembru 2021. godine, potpisala je ugovore sa sedam OCD-a, isplativši skoro 800.000 evra od prodaje imovine stečene kriminalom, uglavnom policiji i agenciji, ali i civilnom društvu.⁵⁶

U međuvremenu, u Srbiji je Direkcija za upravljanje oduzetom imovinom nastavila da oduzetu imovinu, naročito nepokretnosti, vraća na korišćenje sa ciljem da podrži humanitarne ciljeve. Oduzeta imovina je dodeljena javnim institucijama (kao što su opštine) i humanitarnim organizacijama. Na primer, gradu Novom Sadu su dodeljene dve kuće namenjene specijalnoj školi koja nudi usluge rehabilitacije za decu sa invaliditetom.

Međutim, organizacije civilnog društva u Srbiji kritikovale su nedostatak transparentnosti, kako u pogledu odluka koje je donosio rukovodilac Direkcije u odsustvu jasnih procedura ili tenderskog postupka,⁵⁷ tako i u slučajevima kada Direkcija nije odgovorila na zahteve OCD-a za stavljanje oduzetih nepokretnosti na ponovno korišćenje.⁵⁸

Postoje sličnosti i razlike između srpskog i albanskog iskustva sa ponovnim korišćenjem oduzete imovine u društvene svrhe. U obe zemlje, civilno društvo je pokrenulo inicijativu za ponovno korišćenje oduzete imovine u

U 2021. godini, albanska agencija koja upravlja oduzetom imovinom proistekle iz kriminala isplatila je skoro 800.00 evra, uglavnom policiji i agenciji, ali i organizacijama civilnog društva.

društvene svrhe na osnovu iskustva u Italiji, a uz podršku međunarodnih organizacija, iako je Albanija na raspolaganju imala više sredstava. Međutim, pristup i teorija promene su različiti. Civilno društvo u Albaniji usredsređuje se na kreiranje održivog okruženja u kojem društveno preduzetništvo može imati dobit po završetku projekta i zalaže se za to da civilno društvo koristi sredstva koja potiču od oduzete imovine koja je pod kontrolom države. Nasuprot tome, civilno društvo u Srbiji više se fokusiralo na međusobno povezivanje sa ciljem da se zajednički založe za oduzimanje imovine stečene krivičnim delima i promovišu korišćenje te imovine u društvene svrhe. Ali bez donatorske podrške i u nedostaku saradnje sa agencijom za upravljanje imovinom, oduzete nekretnine u Srbiji ostaju pre svega na raspolaganju državnim institucijama i retko se dodeljuju civilnom društvu.

Ostale četiri zemlje u regionu imale su ograničeno iskustvo sa ponovnim korišćenjem oduzete imovine. U Severnoj Makedoniji, imovina male vrednosti donirana je u dobrotvorne svrhe.⁵⁹ Osim toga, tokom pandemije virusa COVID-19, Agencija za upravljanje zaplenjenom imovinom obezbeđivala je odeću, obuću, računarsku opremu, klima uređaje, materijal za izradu zaštitnih maski, zavese i predmete za baštovanstvo za javne zdravstvene ustanove, bolnice, zatvore i vrtiće. Trenutno je u toku inicijativa za donaciju mašina za pranje veša u vrednosti od oko 30.000 evra.⁶⁰ Vlada Severne Makedonije je u maju 2021. godine usvojila strategiju o finansijskim istragama i oduzimanju imovine stečene krivičnim delima, sa fokusom na izgradnju kapaciteta institucija, horizontalnu koordinaciju među državnim organima i statistiku.⁶¹ Severna Makedonija je jedina zemlja u regionu koja je usvojila poseban dokument o politici oduzimanja imovine. Međutim, strategija se ne bavi konkretno ulogom civilnog društva u tom procesu.

U Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, prihod oduzet iz kriminalnih aktivnosti ide u federalni budžet. Na primer, u periodu od 2010. do 2020. godine, na račune javnih prihoda Republike Srpske prebačeno je oko 260.000 evra trajno oduzetog novca. U istom periodu, pokretna imovina (kao što su vozila, računarska oprema i drvo za ogrev) u ukupnoj vrednosti od 142.000 evra stavljena je na raspolaganje javnim ustanovama i humanitarnim organizacijama.⁶² U dva slučaja, Vlada (na predlog Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom Federacije Bosne i Hercegovine) 2018. godini donirala je oko 25.000 evra Udruženju Srce za decu obelelu od raka u Sarajevu, a u 2017. godini obezbedila građevinski materijal Savezu ratnih vojnih invalida.⁶³

Aktivisti civilnog društva iz Juventasa u Podgorici, Crna Gora, razgovaraju sa mladima o ljudskim pravima, toleranciji i medijskoj pismenosti. © Juventas putem Fejsbuka

VRAĆANJE ZAJEDNICI

Na kraju, oduzimanje prihoda od kriminala i njegovo ponovno korišćenje u zajednici čini kriminal manje privlačnim, uskraćuje kriminalcima sredstva kojima bi se finansirale druge nedozvoljene aktivnosti ili kojima bi se kupovala moć. Umesto toga, javnim institucijama i civilnom društvu se obezbeđuju preko potrebni resursi, jača se kultura zakonitosti, pravednosti i jednakosti i stvaraju se opipljiva javna dobra.

Ponovno korišćenje imovine u društvene svrhe oduzima imovinu stečenu krivičnim delima i redistribuira je zajednicama. Pomaže ne samo u izgradnji otpornosti zajednice na organizovani kriminal, već i u stvaranju bližih partnerstva između sektora civilnog društva i vlada na Zapadnom Balkanu. Do sada je ova praksa korišćena samo u ograničenom obimu u zemljama WB6, i uz izvestan početni uspeh. To pitanje zaslužuje veću pažnju.

NAPOMENE

- 1 Spominjanjem Kosova u izveštaju ne prejudicira se njegov konačan status, a učinjeno je tako u skladu sa rezolucijom UNSCR 1244 iz 1999. godine i savetodavnim mišljenjem Međunarodnog suda pravde o kosovskoj deklaraciji nezavisnosti.
- 2 Strengthening the fight against transnational organized crime in South-Eastern Europe through improved regional co-operation in asset seizure, confiscation, management and re-use, OSCE Office of the Co-ordinator of OSCE Economic and Environmental Activities, 1 June 2019, <https://www.osce.org/projects/asset-recovery-in-south-eastern-europe>.
- 3 Call for Registration for EU TACSO 3, P2P Regional Event: Using Confiscated Assets for Good Causes, 18 November 2021 (Deadline: 15 November till 17:00hrs CET), Technical Assistance to Civil Society Organisations in the Western Balkans and Turkey (TACSO), 10 November 2021, <https://tacso.eu/call-for-registration-for-eu-tacso-3-p2p-regional-event-using-confiscated-assets-for-good-causes-18-november-2021-deadline-monday-15-october-2021/#>; Using confiscated assets for good causes, TACSO, 22 November 2021, <https://tacso.eu/using-confiscated-assets-for-good-causes/>.
- 4 Kristina Amerhauser and Walter Kemp, Stronger together: Bolstering resilience among civil society in the Western Balkans, Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC), February 2021, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/03/WBalkans-CSOs-web.pdf>.
- 5 Pogledati <https://www.confiscatibene.it/>.
- 6 Salvatore Costantino, The importance of reuse of confiscated assets for social purposes in fighting the illegal economy, Tackling Illegal Economy project, 2015, <http://www.tieproject.eu/wordpress/wp-content/uploads/tackling/tie5.pdf>.
- 7 Budget analysis for the municipalities of Peja and Pristina, Save the Children, 2015, 17, https://kosovo.savethechildren.net/sites/kosovo.savethechildren.net/files/library/PolicyOption_Eng001.pdf.
- 8 Balkan countries score poorly on the 2021 Global Organized Crime Index, Observatory on Illicit Economies in South Eastern Europe, Risk Bulletin 10, October–November 2021, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/11/GITOC-SEEOBS-RB-10.pdf>.
- 9 SecuriMeter, Regional Cooperation Council, 2021, https://www.rcc.int/download/docs/WB_SecuriMeter_Infographics_Feedback_preview-IZMJENJENO-lowres.pdf/98da5bf3cdaed5b03d59ce79c6ced2de.pdf.
- 10 Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union, 29 April 2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0042&from=EN>.
- 11 Asset recovery and confiscation: Ensuring that crime does not pay, European Commission, COM(2020) 217 final, 2 June 2020, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5776f170-a4b5-11ea-bb7a-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF.

- 12 Bosna i Hercegovina na nivou države nema zakonodavstvo o oduzimanju imovine, ali postoje zakoni na entitetskom nivou: Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom (Federacija Bosne i Hercegovine), Zakon o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela (Republika Srpska) i Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine (Brčko distrikt).
- 13 Albanija prati italijanski model zakona iz 1982. godine (Rognoni La Torre Law), pogledati Barbara Vettori and Boban Misoski, Social reuse of confiscated assets in the EU: Current experiences and potential for its adoption by other EU and non-EU countries, in T Fiti and G Koevski (eds), *Liber Amicorum. Studia in honorem academici Vlado Kambovski septuagesimo anno*, Università Cattolica del Sacro Cuore, 2019, 721–738, <https://publres.unicatt.it/en/publications/social-reuse-of-confiscated-assets-in-the-eu-current-experiences--4>.
- 14 Abazović: 'Anti-mafia' law is aimed at confiscation of property of illegal origin, Government of Montenegro, 18 November 2021, <https://www.gov.me/en/article/abazovic-anti-mafia-law-is-aimed-at-confiscation-of-property-of-illegal-origin>.
- 15 Samir Kajosevic, Montenegro Prosecution, Watchdogs, criticize 'anti-mafia' law changes, BalkanInsight, 1 December 2021, <https://balkaninsight.com/2021/12/01/montenegro-prosecution-watchdogs-criticize-anti-mafia-law-changes/>.
- 16 Nejasnoće proizilaze iz činjenice da različite zemlje u regionu prate drugačije metodologije u prikupljanju i predstavljanju podataka o oduzetoj imovini (vrednost naspram listi oduzetih predmeta, ukupna vrednost zaplenjenih dobara naspram po godini; itd.) što onemogućava regionalno poređenje.
- 17 Конфискација на имот: Лесно се проневеруваат, но тешко се враќаат парите во буџетот, Focus, 21 January 2021, <https://fokus.mk/konfiskatsija-na-imot-lesno-se-proneveruvaat-no-teshko-se-vraaat-parite-vo-budhetot/>.
- 18 Sinisa Jakov Marusic, North Macedonia Promises Better Record on Asset Confiscation, BalkanInsight, 9 August 2021, <https://balkaninsight.com/2021/08/09/north-macedonia-promises-better-record-on-asset-confiscation/>.
- 19 Kosovo 2021 Report, European Commission, SWD(2021) 292 final/2, 19 October 2021, 24, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/document/download/ec34a067-8477-4adc-a123-054b7d62abc4_en.
- 20 Bosnia and Herzegovina 2021 Report, European Commission, SWD(2021) 291 final /2, 19 October 2021, 34, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/document/download/b20c3204-68d0-47e7-b344-5e2562a3adce_en.
- 21 Albania 2021 Report, European Commission, SWD(2021) 289 final, 19 October 2021, 40, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/document/download/7532fb68-5bd9-4620-ae9c-1df47d34b919_en.
- 22 Конфискуван имот од 9 милиони евра, главно недвижности на „Трансмет“ на Водно, во Скопје и околината, Faktor, 3 December 2020, <https://faktor.mk/konfiskuvan-imot-od-9-milioni-evra-glavno-nedvizhnini-na-transmet-na-vodno-vo-skopje-i-okolinata>.
- 23 Serbia 2021 Report, European Commission, SWD(2021) 288 final, 19 October 2021, 45, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/document/download/fbe0f0b7-d8ff-4b89-a4ed-af5ccd289470_en.

- 24 Montenegro 2021 Report, European Commission, SWD(2021) 293 final/2, 19 October 2021, 42, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/document/download/6d45cc87-9d19-4f06-a49f-e3690cde3da4_en.
- 25 Barbara Vettori and Boban Misoski, Databases to support asset management and social reuse: The case study of the Republic of North Macedonia, EU and Comparative Law Issues and Challenges Series, 5, 2021, <https://doi.org/10.25234/eclic/18306>.
- 26 Jill Thomas, Combating corruption in the Western Balkans: Strengthening regional cooperation in the field of asset recovery, Advice on Individual Rights in Europe (AIRE) and Regional Anticorruption Initiative (RAI), 2021, https://www.rai-see.org/php_sets/uploads/2021/02/2nd-edition-AR-Report-WB-EN-final.pdf.
- 27 Čl. 32, *Zakon o oduzimanju nezakonito stecene imovine krivičnim djelom Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 71/2014, <https://www.fazuoi.gov.ba/userfiles/dokumenti/Zakon-o-oduzimanju-nezakonito-stecene-imovine-krivicnim-djelom-fbih-sl.nov.fbih71-14.pdf>; Čl. 65, *Zakon o oduzimanju imovinske koristi stecene kriminalnom djelatnošću*, br. 58/2015, 47/2019, <https://me.propisi.net/zakon-o-oduzimanju-imovinske-koristi-stecene-kriminalnom-djelatnošću/>; Čl. 58, *Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela*, br. 32/2013, 94/2016 i 35/2019, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_oduzimanju_imovine_proistekle_iz_krivicnog_dela.html.
- 28 Čl. 51, *Закон за управување со конфискуван имот, имотна корист и одземени предмети во кривична и прекршочна постапка*, br. 98/2008, http://www.odzemenimot.gov.mk/VPP/Documents/Zakoni/zakon_upravuvanje_odzeme_imot.pdf.
- 29 Using confiscated assets for good causes, TACSO, 22 November 2021, <https://tacso.eu/using-confiscated-assets-for-good-causes/>.
- 30 *Unapredjenje zakonika o krivičnom postupku, Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije*, 2015, https://uts.org.rs/wp-content/uploads/2007/11/unapredjenje.zkp_.pdf.
- 31 Poznato kao i građanskopravno oduzimanje ili konfiskacija *in rem*, pogledati *Preporuke za uvođenje građanskopravnog oduzimanja imovinske koristi stecene kriminalnom djelatnošću*, MANS, July 2019, <http://www.mans.co.me/wp-content/uploads/2019/09/Preporuke-gradjanskopravno-oduzimanje-imovine.pdf>.
- 32 Guide to the role of civil society organizations in asset recovery, Ukraine Forum on Asset Recovery, https://star.worldbank.org/sites/star/files/cso_user_guide_ukraine_-_english_final.pdf; International Centre for Asset Recovery, Guide to the role of civil society organisations in asset recovery, Basel Institute on Governance, August 2020, https://baselgovernance.org/sites/default/files/2020-08/CSOs_Asset_Recovery.pdf.
- 33 Transparency International Bosnia and Herzegovina, Monitoring report on confiscation of unlawfully acquired property in Bosnia and Herzegovina, December 2016, <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2017/03/Monitoring-Report-on-confiscation-of-Unlawfully-Acquired-Property-in-BIH.pdf>.
- 34 Analysis of the international best practices on the re-use of the confiscated assets by CSOs, Partners Albania for Change and Development, 2017, <https://partnersalbania.org/publication/analysis-of-the-international-best-practices-on-the-re-use-of-the-confiscated-assets-by-csos/>.
- 35 *I beni confiscati e il trolley pieno di soldi, al via il processo d'appello al "cerchio magico" di Silvana Saguto*, La Sicilia, 17 November 2021, <https://www.lasicilia.it/cronaca/news/i-beni-confiscati-e-il-trolley-pieno-di-soldi-al-via-il-processo-d-appello-al-cerchio-magico-di-silvana-saguto-1395907/>; ANSA, Ex-judge Saguto gets 8 ½ yrs, 28 October 2020, https://www.ansa.it/english/news/general_news/2020/10/28/ex-judge-saguto-gets-8-12-yrs_80a20efb-c3d2-499c-a757-0f97ff0b4157.html.

- 36 Asset recovery key principles and key elements for an institutional framework, https://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/EN/G20/Nine%20Key%20Principles%20on%20Asset%20Recovery.pdf?__blob=publicationFile&v=1; Jill Thomas, Combating corruption in the Western Balkans: Strengthening regional cooperation in the field of asset recovery, Advice on Individual Rights in Europe (AIRE) and Regional Anti-corruption Initiative (RAI), 2021, https://www.rai-see.org/php_sets/uploads/2021/02/2nd-edition-AR-Report-WB-EN-final.pdf; Analysis of the international best practices on the re-use of the confiscated assets by CSOs, Partners Albania for Change and Development, 2017, <https://partnersalbania.org/publication/analysis-of-the-international-best-practices-on-the-re-use-of-the-confiscated-assets-by-csos/>; Fattipbene: Il Riutilizzo Sociale Dei Beni Confiscati In Italia, Libera, 2021, https://www.libera.it/documenti/schede/fattipbene_web_1_1.pdf; Interview with Jill Thomas, global asset recovery advisor, November 2021; Interview with Alberto Pasquero, adjunct professor, Università degli Studi di Milano Statale, November 2021.
- 37 Fattipbene: Il Riutilizzo Sociale Dei Beni Confiscati In Italia, Libera, 2 March 2021, https://www.libera.it/documenti/schede/fattipbene_web_1_1.pdf.
- 38 Sergio Nazzaro, *Dal bene confiscato alla marmellata biologica: intervista a Paola Perretta*, L'Eurispes, 27 May 2021, <https://www.leurispes.it/dal-bene-confiscato-alla-marmellata-biologica-intervista-a-paola-perretta/>.
- 39 *Le attività di Casa don Diana: il progetto F.U.C.I.N.A.*, Comitato don Peppe Diana, <https://dongiuseppediana.org/post.php?i=53>.
- 40 *Oduzimanje imovine najjace sredstvo u borbi protiv kriminala*, Ministry of Justice of the Republic of Serbia, 7 July 2010, <https://arhiva.mpravde.gov.rs/lt/news/vesti/oduzimanje-imovine-najjace-sredstvo-u-borbi-protiv-kriminala-7-jul-2010..html>.
- 41 FLARE mreza, *Otvoravanje regionalne kancelarije za Balkan*, Nis, Srbija, 30 April 2010, http://www.protecta.org.rs/public_docs/Regionalna_kanc_zabalkan_info.pdf.
- 42 Intervju, Milan Stefanović, Centar za razvoj civilnog društva PROTECTA, novembar 2021.
- 43 Joland Korora, *inicijatorica osnivanja Roditeljske kuće: Zelja za životom bolesne dece tera te da se postidiš svojih problema*, Moj Novi Sad, 19 February 2016, <https://www.mojnovisad.com/gradske-face/joland-korora-inicijatorica-osnivanja-roditeljske-kuce-zelja-za-zivotom-bolesne-dece-tera-te-da-se-postidis-svojih-problema-id7987.html>.
- 44 Pogledati <https://partnersalbania.org/News/training-programs-in-frame-of-the-project-ca-use-confiscated-assets-used-for-social-experimentation/>; social re-use of confiscated assets from organized crime, a message of trust and social justice, Partners Albania for Change and Development, 13 December 2019, <https://partnersalbania.org/News/social-re-use-of-confiscated-assets-from-organized-crime-a-message-of-trust-and-social-justice/>.
- 45 CAUSE Confiscated Assets Used for Social Experimentation, Partners Albania for Change and Development, July 2020, <http://partnersalbania.org/wp-content/uploads/2020/09/cause-project-brochure-web.pdf>.
- 46 Ibid.
- 47 KeBuono Social Pastry, Partners Albania for Change and Development, 2020, https://partnersalbania.org/wp-content/uploads/2020/02/KeBuono_web.pdf.
- 48 Giulia Baruzzo, *Da club del crimine a pasticceria sociale. L'Albania scopre il riutilizzo dei beni confiscati*, Lavialibera, 10 March 2021, https://lavalibera.it/it-schede-517-albania_beni_confiscati_pasticceria_sociale.

- 49 KinFolk Coffee Library, Partners Albania for Change and Development, 2020, https://partnersalbania.org/wp-content/uploads/2020/02/Kinfolk_web.pdf.
- 50 Intervju, Nensi Dragoti, projektni menadžer, KinFolk Coffee Library u Draču, decembar 2021.
- 51 Social Crafting Garage, Partners Albania for Change and Development, 2020, https://partnersalbania.org/wp-content/uploads/2020/02/Imzhi_web.pdf.
- 52 Pogledati kompletnu listu projekata na <https://aap.sk.gov.al/wp-content/uploads/2021/05/Financimet-e-fondit-te-posacem.pdf>.
- 53 Automobili zaplenjeni od organizovanih kriminalnih grupa se vraćaju zajednici u vidu pokretne biblioteke, videti na Agency for Administration of Sequestered and Confiscated Assets (AAPSK), 3 December 2021, <https://aap.sk.gov.al/en/cars-confiscated-by-organized-crime-groups-are-retuned-to-the-community-in-the-form-of-mobile-libraries/>.
- 54 CAUSE – Confiscated Assets Used for Social Experimentations, EU projects in Albania, <https://euprojects.al/euprojects/cause-confiscated-assets-used-for-social-experimentations/>.
- 55 Call for expressions of interest for NGOs interested in financing projects from the special fund for crime prevention, AAPSK, 7 December 2020, <https://aap.sk.gov.al/en/call-for-expressions-of-interest-for-ngos-interested-in-financing-projects-from-the-special-fund-for-crime-prevention/>.
- 56 Ibid.; ceremony of signing contracts with NGOs declared winners of projects funded by money confiscated from crime, by decision of the Inter-Institutional Committee for Measures against Organized Crime, AAPSK, 25 November 2021, <https://aap.sk.gov.al/en/ceremony-of-signing-contracts-with-ngos-declared-winners-of-projects-funded-by-money-confiscated-from-crime-by-decision-of-the-inter-institutional-committee-for-measures-against-organized-crime/>.
- 57 Nalaz se zasniva na direktnom učešću u radionici u Srbiji o ponovnom korišćenju oduzete imovine stečene kriminalom koja je održana 5. maja 2021. godine uz podršku OEBS-a. Videti više na <https://www.osce.org/secretariat/485576>.
- 58 Intervju sa aktivistom civilnog društva u Srbiji, novembar 2021.
- 59 Jill Thomas, Combating corruption in the Western Balkans: Strengthening regional cooperation in the field of asset recovery, Advice on Individual Rights in Europe (AIRE) and Regional Anti-corruption Initiative (RAI), 2021, https://www.rai-see.org/php_sets/uploads/2021/02/2nd-edition-AR-Report-WB-EN-final.pdf.
- 60 Агенција за управљање со одземен имот лани донирала предмети во вредност од над 760.000 евра, 21TV, 22 August 2021, <https://mk.tv21.tv/agentsijata-za-upravuvane-so-odzemen-imot-lani-donirala-predmeti-vo-vrednost-od-nad-760-000-evra/>.
- 61 Стратегијата за јакнење на капацитетите за водење на финансиски истраги и конфискација на имот за периодот 2021-2023 година со акциски план, May 2021, https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/strategii/strategija_za_jaknenje_na_kapacitetite_za_vodenje_finansiski_istragi_i_konfiskacija_na_imot_za_periodot_2021-2023_godina_so_akciski_plan.pdf.
- 62 Informaciju dala Agencija za upravljanje oduzetom imovinom, Vlada Republike Srpske, maj 2021.
- 63 Informaciju dala Federalna agencija za upravljanje oduzetom imovinom, Federacija Bosne i Hercegovine, maj 2021.

resiliencefund.globalinitiative.net

